

REVISTĂ A UNIUNII SCRITORILOR DIN ROMÂNIA ANUL CLVII

CONVORBIRI LITERARE

FONDATĂ DE SOCIETATEA JUNIMEA DIN IAȘI, LA 1 MARTIE 1867

Director: Cassian Maria SPIRIDON

„Fără emoție și fără credință în scrisul tău, nu există literatură...”
- dialog cu scriitoarea **Doina RUȘTI**

DOINA RUȘTI

POEZIE: Vasile BURLUI, Sorin ROȘCA, Nicolae MAREȘ, Radu ULMEANU
PROZĂ: Dumitru Mugurel VINTILĂ, Corneliu BICHINEȚ

Ion PAPUC: Istoria prin anecdote
Gheorghe GRIGURCU: „Intenția de-a îmbătrâni”
Theodor CODREANU: Transversalie în ontologia libertății
Mircea POPA: Un scriitor turc la București și Istanbul
Mircea PLATON: Ion Sân-Giorgiu și „generația nouă”
Ioan HOLBAN: Poeți ai anilor 2000

INEDIT: Epistolar Nicolae Manolescu

Constantin BOSTAN: „Melitia în școală”
Cristina CHIPRIAN: Lucrurile simple care și mai mult se simplificau
Constantin COROIU: Călătorii interioare
Constantin ZĂRNESCU: Reportaj cu scriitorul Varujan Vosganian
Dan DOBOȘ: Ficțiunea 9

DUMITRU MUGUREL VINTILĂ

Mirela ROZNOVEANU: Aura Christi în căutarea revelației
Ana LUDUȘAN: Norman Manea – exilat între două lumi
Sonia ELVIREANU: De la estet la omul religios

Gellu DORIAN: Eminescu, așa cum l-am visat
Florentin POPESCU: Mihai Eminescu – Teme și motive orientale
Simion Alexandru GAVRIȘ: O argumentație conservatoare din 1870
Liviu PAPUC: După Sărbători, la Iași
Dragoș COJOCARU: Boii și pedagogul
Dan TÔMULEȚ: Lao-Tzu: detașare și contrarii
Ovidiu PECICAN: Logica noului și dilemele ei la Noica
Pompiliu CRĂCIUNESCU: Eugen Simion și lumile textului

DAN DOBOȘ

Gina STOICIU: Singurătatea socială
Dana GÎRBOVAN: Limba, legea și elitele
Pavel ȘUȘARĂ: Cui i-e frică de Victor Brauner

Cronică literară: **Daniel CRISTEA-ENACHE**

Literatura azi: **Mihaela GRĂDINARIU, Alexandra RUSCANU,**

Adrian JICU, Marius CHELARU, Emilian MARCU

Critică:	Comentarii critice:	Actualitatea literară:
Ioan LASCU	Adrian Dinu RACHIERU	Cristina SCARLAT
Constantin DRAM	Daniel MARIȘ	Otilia UNGUREANU
Alexandra OLTEANU	Antonio PATRAȘ	Adrian G. ROMILA

CONVORBIRI LITERARE

REVISTĂ A UNIUNII SCRITORILOR
DIN ROMÂNIA
FONDATĂ DE SOCIETATEA JUNIMEA
DIN IAȘI, LA 1 MARTIE 1867
EDITOR: ASOCIAȚIA
REVISTA CONVORBIRI LITERARE
ASOCIAȚIE DE UTILITATE PUBLICĂ

Redacția:

Director: Cassian Maria SPIRIDON
Redactor șef: Mircea PLATON
Redactor șef adjunct: Marius CHELARU
Secretar general de redacție: Dragoș COJOCARU
Redactori: Liviu PAPUC, Antonio PATRAȘ

Colegiul:

Ana BLANDIANA
Mircea A. DIACONU
Gellu DORIAN
Constantin DRAM
Gheorghe GRIGURCU
Ioan HOLBAN
Virgil NEMOIANU
Basarab NICOLESCU
Ion PAPUC
Ioan-Aurel POP
Adrian Dinu RACHIERU
Vasile SPIRIDON
Dan TOMULEȚ
Alexandru ZUB

Secretariat:
Doina BUCIULEAC
Olga IORDACHE

Biblioteca revistei „Convorbiri literare”
nr. 2 (350) / februarie 2025
Gabriel Alexe – Muțenia lucrurilor

Revista *Convorbiri literare* găzduiește opiniile,
oricât de diverse, ale colaboratorilor.
Responsabilitatea pentru conținutul fiecărui text
aparține, în exclusivitate, autorului.
Redacția își rezervă dreptul de a schimba titlurile.

Revistă indexată EBSCO

www.convorbiri-literare.ro

CUPRINS

Cassian Maria SPIRIDON – <i>G. Călinescu – I. Negoițescu și universul plutonic eminescian</i> (I) / 1
Cum se scrie un roman? „Fără emoție și fără credință în scrisul tău, nu există literatură...” – dialog cu scriitoarea Doina RUȘTI / 9
Ion PAPUC – <i>Istoria prin anecdote</i> / 12
Gheorghe GRIGURCU – „ <i>Intenția de-a-mbătrâni</i> ” / 14
Theodor CODREANU – <i>Luigi Pareyson: transversalie în ontologia libertății</i> (V) / 17
Mircea POPA – <i>Un scriitor turc la București și Istanbul</i> / 20
Mircea PLATON – <i>Ion Sân-Giorgiu și „generația nouă</i> ” / 24
Ioan HOLBAN – <i>Poeți ai anilor 2000</i> / 28
INEDIT Lucian VASILIU – <i>Epistolar inedit Nicolae Manolescu către Corneliu Ștefanache</i> (II) / 35
ARHIVE LITERARE Constantin BOSTAN – <i>Dr. Constantin I. Urechii și „meliția în școală”</i> / 36
POEZIE Sorin ROȘCA / 40 Nicolae MAREȘ / 41 Radu ULMEANU / 42 Constantin GUZGĂ / 43 Vasile BURLUI / 44
PROZĂ Cornelia PETRESCU – <i>Moda</i> / 45 Dumitru Mugurel VINTILĂ – <i>Povestea unui scaun</i> / 50 Corneliu BICHINEȚ – <i>În Schinași</i> / 53 Corneliu CARP – <i>Floricelele</i> / 56
CRONICĂ LUTERARĂ Daniel CRISTEA-ENACHE – <i>Memoriile unui opozant</i> (II) / 58
CRITICĂ CRITICA POEZIEI: Ioan LASCU – <i>Fotopoezii</i> / 61 CRITICA PROZEI: Constantin DRAM – <i>De neamul Burduhoșilor, într-o poveste fără sfârșit...</i> / 64 CRITICA CRITICII: Alexandra OLTEANU – <i>Postmodernismul și istoria literară românească</i> / 66
COMENTARIILE CRITICE Adrian Dinu RACHIERU – <i>Ana Blandiana și „patrimoniul suferinței”</i> / 68 Daniel MARIȘ – <i>Ispitele oglinzii</i> / 74 Antonio PATRAȘ – <i>Din mantaua „Sburătorului”</i> / 76
ACTUALITATEA LITERARĂ Cristina SCARLAT – <i>Decupaje critice. Miezul de apă</i> / 79 Otilia UNGUREANU – <i>Delia Muntean între plăcerea dansului pe muchie și groaza căderii în abis</i> / 81 Adrian G. ROMILA – <i>Alte muzici, alte faze</i> / 83
LITERATURA AZI Mihaela GRĂDINARIU – <i>La braț cu povestea fără sfârșit</i> / 85 Alexandra RUSCANU – <i>Ireversibil – poezia ca destin</i> / 87
EX LIBRIS Constantin COROIU – <i>Călătorii interioare</i> / 89 Cristina CHIPRIAN – <i>Lucrurile simple care și mai mult se simplificau</i> / 93 Constantin ZĂRNESCU – <i>Reportaj cu scriitorul Varujan Vosganian</i> / 95 Andrei MOCUȚA – <i>Eugenia Crainic: Felii de viață</i> / 98 Dan DOBOȘ – <i>Ficțiunea 9</i> / 100 Mirela ROZNOVEANU – <i>Aura Christi în căutarea revelației</i> (I) / 102 Ana LUDUȘAN – <i>Norman Manea – exilat între două lumi</i> / 106 Sonia ELVIREANU – <i>De la estet la omul religios</i> / 108 Diana Dobrița BÎLEA – <i>Poezia, o formă de rezistență și curaj</i> / 111 Adrian JICU – <i>Nu-i ușor să fugi de... tezism!</i> / 113

Conform prevederilor Statutului, Uniunea Scriitorilor din România nu este responsabilă pentru politica editorială a publicației și nici pentru conținutul materialelor publicate.

ISTORIE LITERARĂ

- Gellu DORIAN – *Eminescu, așa cum l-am visat* / 114
Florentin POPESCU – *Mihai Eminescu – 175 de ani de la naștere. Teme și motive orientale în poezie* / 116
Nicolae SCURTU – *Însemnări despre poeta Otilia Cazimir* / 120
Liviu PAPUC – *După Sărbători, la Iași* / 122

ISTORIE

- Simion-Alexandru GAVRIȘ – *Președintele Parlamentului din Bordeaux în Parlamentul României: Montesquieu, Manolache Costache Epureanu și o argumentație conservatoare din 1870* / 125

ESEU

- Dragoș COJOCARU – *Boii și pedagogul* / 129
Dan TOMULEȚ – *Lao Tzu: detașare și contrarii (I)* / 132
Ovidiu PECICAN – *Logica noului și dilemele ei la Noica* / 136
Pompiliu CRĂCIUNESCU – *Eugen Simion și lumile textului (IV)* / 138
Dan CIACHIR – *Soborul Sfinților Trei Ierarhi* / 141
Horia Al. CĂBUȚI – *Polifoniile complexității* / 142
Gheorghe GEANĂ – *Dialectica dintre suflet și spirit în poezia patriotică a lui Mihai Eminescu (II)* / 146
Cornel-Florin MORARU – *Cântecele dialecticii. Oracolele lui Apollo* / 151
Radu I. PETRESCU – *O interminabilă povestire (SF) sau cum a fost făcută scrum Casa Albă cu toi cu președintele (Richard Nixon) și majoritatea colaboratorilor săi (I)* / 155

PSIHOLOGIA AZI

- Gina STOICIU – *Singurătatea socială. Bogații și săracii* / 160

JURIDICE

- Dana GÎRBOVAN – *Limba, legea și elitele – triada națiunii române din Transilvania. Partea a doua – Legea* / 163

CARTEA DE RELIGIE

- Florin CRÎȘMĂREANU – *Vremea filosofilor* / 166

CARTEA DE FILOZOFIE

- Ioan Alexandru TOFAN – *O bucurie* / 168

CARTEA STRĂINĂ

- Marius CHELARU – *Poezie armeană contemporană* / 169

LITERATURA UNIVERSALĂ

- Carolyn Mary KLEEFELD / 172
Traduceri și prezentare de Olimpia IACOB
Benjamin PRADO / 173
Prezentare și traduceri de Cătălina FRÂNCU

ACTUALITATEA FRANCEZĂ

- Simona MODREANU – *Șevaliera husarului* / 174

ANTICHITĂȚI ACTUALE

- Ioana COSTA – *Discipulus doctus* / 176

ARTE

- Pavel ȘUȘARĂ – *Cui i-e frică de Victor Brauner? (I)* / 177
Dionisie VITCU – *Ion Istrati vs. „Shakespeare”* / 180
Alex VASILIU – *Experiențe muzicale în pagini de carte. „Ce este această muzică?” (I)* / 182

PANORAMIC EDITORIAL

- Marius CHELARU – *Edituri moldave/ autori moldavi* / 185
Ioan HOLBAN – *Căutarea rădăcinilor, memoria suferinței* / 189
Iulian BITOLEANU – *Multiseculară, incitantă, expansionistă* / 192
Emilian MARCU – *Vitrina cărților* / 193

VARIA

- Ana PARTENI – *Uniunea Scriitorilor din România – Filiala Iași* / 196
Bogdan-Ioan ANISTOROAEI – *Italo Calvino: orașul și șahul* / 197
Valentin TALPALARU – *ComPresa revistelor* / 198
Cristina CHIPRIAN – *Curier de ambe sexe* / 200

CONVORBIRI LITERARE

MEMBRĂ A ASOCIAȚIEI REVISTELOR,
PUBLICAȚIILOR ȘI EDITURILOR
(ARPE)

CUI 28447247

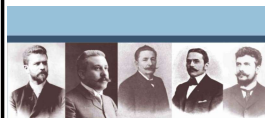
Redacția și administrația:

I.C. Brătianu nr.22, etaj 1, Iași, 700037
Tel.: +40 799 987 449,
e-mail: convlii95@yahoo.com
CONT RO17RNCB0175033572460001 – BCR Iași

Abonamente

Pe adresa redacției, prin mandat poștal, în contul revistei:
168 lei/ an + 36 lei taxe poștale,
84 lei/ 6 luni + 18 lei taxe poștale.
Vă rugăm să scrieți pe mandatul poștal sau pe documentul de plată adresa dv. poștală completă și perioada de abonare.

Persoanele sau instituțiile care vor să sprijine financiar revista pot depune sumele în contul
RO17RNCB0175033572460001 – BCR Iași

CONVORBIRI LITERARE

Corpus de texte ilustrative

Vol. II
Seria
IOAN BOGDAN
1900-1906

Convorbiri Literare
TIMPUL

ANTOLOGIE

UNIUNEA
SCRITORILOR
DIN ROMÂNIA
FILIALA IAȘI
75 ANI
CRITICĂ
ȘI ESEU

Critici și eseuri, membri ai FILIALEI IAȘI
a UNIUNII SCRITORILOR din ROMÂNIA

UNIUNEA SCRITORILOR din ROMÂNIA
FUNDATIA CULTURALĂ POEZIE Iași
IASI | 2024

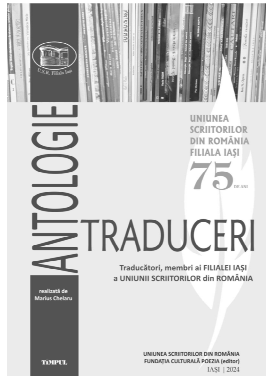

CONVORBIRI LITERARE

Corpus de texte ilustrative

LITERATURA DE CĂLĂTORIE
1867-1900

Convorbiri Literare
TIMPUL

ANTOLOGIE

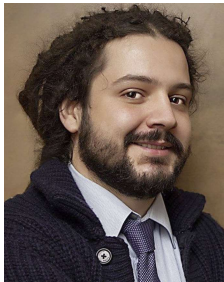
UNIUNEA
SCRITORILOR
DIN ROMÂNIA
FILIALA IAȘI
75 ANI
TRADUCERI

Traduceri, membri ai FILIALEI IAȘI
a UNIUNII SCRITORILOR din ROMÂNIA

UNIUNEA SCRITORILOR din ROMÂNIA
FUNDATIA CULTURALĂ POEZIE Iași
IASI | 2024

Preluarea și reproducerea textelor publicate în *Convorbiri literare* este permisă numai cu acordul revistei și/sau al autorului, cu specificarea sursei, în conformitate cu legile dreptului de autor din România!

Tiparul executat de SC PIM SRL Iași

CÂNTECELE DIALECTICII. ORACOLELE LUI APOLLO

Cornel-Florin MORARU

Dacă-i ceva surprinzător la mituri, e faptul că, deși le știm niște povești, nu contenim să ne lăsăm mișcați de ele. Îmi amintesc, și-acum, ziua în care am auzit pentru prima oară de Olimp, de Zeus și Atena, de Hermes și Apollo, de Hades și Afrodită. Numele lor parcă mi-erău deja știute de demult, dintr-un timp pe care nu-l trăisem, dar care încă trăia prin mine, într-un soi de fundal al ființei mele. Dacă aș fi auzit pe-atunci de anamneza lui Platon, sigur aș fi devenit un adept entuziast, convins de faptul că există, chiar în amintirea noastră, ceva mai adânc, mai tainic și mai vechi decât propriile noastre povești. Există în noi ceva mai tainic decât noi înșine, pe care nu-l putem atinge și nu-l putem vedea, dar care ne dă acel imbold tăcut de a ne deschide imaginația și mintea către ceea ce nu e prezent, dar e aici, cu noi, mereu. Acest „mai tainic” din noi înșine e mitul, esența tinerii de minte, care nu-i defel o amintire și n-a luat naștere nicicând, venind la temeiul ființei noastre de dincolo de timp și dinainte de veacuri. Fără o astfel de esență nenumită, nu există nici memorie colectivă, nici amintiri personale, dar mai cu seamă nu există nici entuziasmul vieții sau curiozitatea creatoare.

Numele ciudate de zei pe care tocmai le auzeam atunci stăteau mărturie pentru faptul că, adesea, cunoaștem acest străin ascuns din noi mai bine decât ne știm cu cel mai apropiat prieten. Deși nu mă jucasem cu un Ahile de-a hoții și vardiștii, nu eram coleg de grădiniță cu Herakles și nu s-a nimerit să merg în tren cu Odiseu, toți aceștia îmi erau mai cunoscuți decât orice pe-această lume. De-ndată ce am auzit de ei, s-au încarnat în fiecare scenă a vieții mele, în fiecare om pe care îl priveam și în fiecare loc pe unde mergeam. Îmi amintisem că am întâlnit-o de nenumărate ori pe Atena deghizată în vreo educatoare, îl văzusem pe Zeus în furtuna de pe munte, îl dibuisem pe Apollo deghizat în Moș Crăciun la serbarea de la grădiniță. Știam că „Moșul” este o min-

ciună, dar calmul și privirea bătrânului care-mi dădea cadouri la schimb pe poezii, mă asigurau că sigur e vreun zeu pe acolo.

Totodată îmi amintesc cum am privit, în zilele ce au urmat, ore în șir la muntele din fața casei bunicii, întrebându-mă dacă și acolo s-or găsi zei la ospăț. Dacă și ei beau ambrozie și mănâncă nectar sau dacă mai coboară-n sat, printre muritori, să mai dea naștere vreunui erou. Desigur, nu îmi imaginam că măreții zei ai grecilor ar chefui chiar în Carpații de Curbură, dar măcar unii mai modești, cu puteri locale și cu mai puțin renume, tot ar trebui să fie și pe-acolo. Sigur că n-ar avea ambrozie și nectar, că nu am auzit niciodată de așa ceva din poveștile bunicii, dar apă vie și mană cerească sigur au din belșug.

Așa se întâmplă că am descoperit, pentru prima oară, că zeii dăinuiau deja în amintirea mea, deși numai amintesc să-i fi știut mai dinainte. Ei făceau parte din mine la fel de firesc ca emoțiile care-mi făceau imaginația să vibreze la auzul fiecărui mit nou. La fiecare nouă legendă, simțeam cum gândul se însufleștește cu noime noi, negândite până atunci, și cum lumea din jur devine din ce în ce mai impregnată de un spirit aparte, cum se dezvoltă o nouă dimensiune care conferă chiar și celei mai banale pățanii o profunzime nemaîntâlnită. Am aflat astfel că fiecare dintre noi avem un „instinct interpretativ” înnăscut prin miturile care ne fac oameni, o tentație nestăvilă de a îmbogăți cu sens vizibilul, un imbold de a trece dincolo de suprafața tangibilă a lucrurilor și de a căuta în interiorul lor ceea ce, de fapt, este în interiorul nostru dintotdeauna.

Asupra acestui „instinct interpretativ”, înainte de a deveni împlânzit de carte, înainte de a se transforma în critică literară sau exegeză filosofică, veghează miturile lui Hermes, mesagerul și tâlmăciul zeilor, care oferă oamenilor noimele divine în cuvinte pe înțelesul lor. Fără să vrem, înțelegerea însăși ne

este dată-n dar de mit. Lumea însăși e un mit, împreună cu nașterea și devenirea ei eternă, dar un „mit plauzibil” (*Timaios*, 29d), așa cum numea Platon povestea Demiurgului care face lucrurile lumii cu ochii ațintiți la modelele eterne. Faptul că noi, astăzi, în contemporan, am uitat sensul mitologic al înțelegerii și am transformat mitul în „poveste falsă” e un simptom al tuturor maladiilor spiritului vremurilor în care trăim.

Nu vi se pare ciudat că, tocmai în autoprocamația epocă a post-adevărului, suntem într-o continuă încercare de „demascare” sau de „vânare” a miturilor? Nu e oare straniu că, din momentul în care am uitat adevărul ascuns în mituri, am pierdut și sensul adevărului în genere? Să fie oare o coincidență că, în epoca în care miturile sunt infirmate de știință, avem cele mai multe filme cu super-eroi?

Sarcina de a recupera sensul miturilor pentru lumea contemporană îmi apare a fi una dintre cele mai importante, nu doar pentru literatură și filosofie, sau pentru poezie și artă, ci și pentru umanitate în general. Fără această ultimă membrană ce ne ține ființa laolaltă, umanul s-ar vărsa în opusul său, ar deveni un simplu fenomen al naturii, s-ar face suprafață fără adâncime, privire fără perspectivă, o poveste prozaică ce umple timpul lumii fără a-l împlini.

În fond, faptul că miturile cântă pe claviatura sufletului nostru cu o virtuoză ușurință nu este ceva surprinzător. Ele sunt aici cam de tot atâta timp ca și umanitatea noastră. Am avut răgaz să ne acordăm la ele, iar ele au avut răgaz să-și scrie partitura cu tonurile la care rezonăm cel mai bine. Este vorba despre acele tonuri înalte care ne fac să ne ridicăm ochii spre cer, acele tonuri joase care ne înrădăcinează într-un pământ comun, pe care îl împărtășim cu toți oamenii din toate timpurile. În acest cântec al lor, miturile ne orientează spre marile idealuri ale umanității și ne ancorează în propriul nostru temel. Ele ne dau atât greutatea firii, cât și zborul imaginației, ne dau temelul existenței, cât și limitele spre care tindem neconținut. În mit se definește umanitatea încă dinainte să cunoaștem o cultură scrisă și poate chiar încă dinainte să cunoaștem o cultură în genere. Acesta este și motivul pentru care

mitul nu este, înainte de toate, doar o poveste. El e o anumită aplecare către lume pe care doar omul o are și din care izvorăște tot ce e uman.

Dar și mai puțin surprinzător decât faptul că miturile încântă, este că o fac în special la vârstele fragede. Farmecul lor asupra minților ce abia dau în pârg nu ar trebui să ne trezească niciun fior metafizic. Nici faptul că ne croim primele cărări prin viață pe urmele bătătorite de mituri, nu ar trebui să ne uimească. Auzul imaginației necoapte este, într-un fel, mai ascuțit și mai receptiv la asemenea ritmuri decât cel al imaginației în rod. Sufletul e mai maleabil și mai predispus să regăsească în primele rosturi gândite melodia mitului decât în cele de apoi. Cu timpul însă, auzul acesta intern se tocește pe măsură ce, de jur împrejurul simțirii noastre, se mai sedimentează câte o peliculă de vreme și câte un raționament ocazional. Ele estompează cântecele mitului și ne fac să le auzim din ce în ce mai în surdina, până când se confundă cu tăcerea.

Poate că acesta este și motivul pentru care grecii au cele mai puternice și mai fermecătoare dintre mituri. Dacă e să ne luăm după legenda spusă de Platon despre înțeleptul Solon, care ar fi aflat de la preoții egipteni că „grecii sunt mereu tineri” și că „nu-i nici un bătrân printre eleni” (*Timaios*, 22b), atunci înseamnă ei sunt poporul mitului prin excelență. Și trebuie să fie un grăunte de adevăr în asta, de vreme ce istoria ne arată că nu au fost doar poporul mitului, ci și al filosofiei, tragediei, poeziei și artei totodată. Toate acestea nu sunt nimic altceva decât mituri filtrate prin capacitățile creatoare ale minții noastre, cizelate de traiul împreună ce definește omul în chiar ființa sa.

Tineretea despre care vorbea Platon nu se referă la timp, ci la vreme, nu se referă la etate, ci la vârstă. Nu contează câți ani are cineva, ci cât mai are până la neclintirea în fața firii, la împietrire, la încremenirea în propriile idei. Tineretea astfel înțeleasă trimite la o oarece plasticitate sau mobilitate a spiritului, o plasticitate ce ne permite să înconjurăm toate lucrurile din jur cu propria viziune, să le prindem ca într-o matriță și să lăsăm aceste negative, gravuri ale lumii în spirit, urmașilor spre luare-aminte. Grecii au fost mereu tineri, au cuprins lumea cu spiritul lor și ne-au lăsat formele în care, chiar și astăzi, gândim, simțim și, câteodată, ne mai permitem să și

visăm. Ei ne-au lăsat miturile care vorbesc pe limba fiecăruia dintre noi, tocmai pentru că ne-au presimțit și modelat tăcerea.

Așadar, *singurul* lucru surprinzător, poate chiar miraculos, e faptul că, atunci când vârsta se transformă în etate, când simțirea ne e surdă și zgomotul metalic al istoriei ne umple imaginația, povestea miturilor încă mai răsună undeva dincolo de fantezie și rațiune, dincolo de dorință și simțire, dintr-un adânc al minții noastre, fără de nume și de loc. De aici, din anonimul sufletului, mitul traversează, prin tăcerea sa, toate facultățile și îmbracă felurite haine. Putem să dibuim cum, în voință, mitul devine instinct, așa cum îi dibuia Nietzsche pe Apollo și Dionysos ca instincte metafizice ce ne îmboldesc la creație. În simțuri, mitul devine delir, halucinație, aluatul din care se coace orice muzică autentică. În imaginație, mitul devine poem sau roman. În rațiune, mitul devine sistem de gândire a toate cuprinzător. În spirit, mitul devine parabolă sau psalm, rugă sau imn închinat aceluia zeu necunoscut, cu altarele pe lângă mări, pe care Pavel l-a vestit în Atena (*Fapte*, 17:23).

Învăluit în toate acestea, el nu se arată niciodată „în carne și oase”. Nu îl putem palpa cu gândurile, nu îl putem radiografia cu mintea, deoarece mitul e o formă de nimic ce izvorăște din nimicul ființei ca atare. El nu este, ci se ipostaziază în diversele straturi ale sufletului, ca un arhetip jungian care nu răzbate la conștiință decât în mod simbolic sau, cum spune apostolul, „ca prin oglindă, în ghicitoră” (*I Cor.*, 13:12). În diversele sale ipostaze, mitul însă se transformă, într-un proces parcă alchimic. Se transformă în intuiție, în artă, în literatură, în filosofie, în religie. Dincolo de acestea și înainte de ele, mitul se transformă în idee și ideea se transformă în mit. În acest cerc al înțelegerii scrijelit în ființa noastră, putem urmări suișurile și coborâșurile spiritului, puterea și declinul unei culturi. Ce-i însă și mai important e că putem urmări această transformare din Antichitate până în zilele noastre, din zorii umanității până în post-umanism, pentru a înțelege că geneza mitului nu e un început părăsit de mult, ci o baștină în care dănuim încă.

Unul dintre filosofii care transformă cu dibăcie mitul în idee este Platon. Și aici nu mă refer la mitu-

rile sale propriu-zise, la mitul peșterii, la cel al carului înaripat, la cel al soldatului Er. Ele sunt prea culte și prea pline de filosofie pentru a lămuri procesul alchimic de „idealizare” a mitului. Putem dibui în ele înălțimea spiritului platonice, dar nu greutatea înrădăcinării în solul anonim al unei culturi. Se aude-n ele meșteșugul lui Platon de a ilustra idei prin mituri, dar nu se aude vocea tăcută a trecutului ancestral. Cu alte cuvinte, aceste mituri izvorăsc din spiritul unui om – e drept, poate cel mai lucid din câți au existat –, nu din spiritul umanității însăși.

Pentru a găsi alchimia mitului, trebuie să coborâm dincolo de text, la originea metaforei, și să surprindem acel descântec cu care zeul Thot, scribul zeilor și inventatorul scrisului, îi face chiar și pe cei mai lucizi oameni să se lase furați de condei. În acel moment, scriitorul nu mai scrie mitul, ci mitul se scrie prin el, îmbrăcând cele mai surprinzătoare haine. Atunci se vede cum cântecul tăcut al legendei se distilează în idee și începe să circule în străine prin culturi, parazitând orice discurs și orice gândire.

Un loc în care se distinge la lucru magia lui Thot, ghidând cu precizie condeiul lui Platon, îl găsim în *Republica*, când filosoful grec vorbește despre modul în care dialectica conduce mintea spre „capătul domeniului înțelegerii” (532b), pentru a vedea cu ochii minții ideea supremă a binelui. Acea idee care, de inteligibilă ce e, devine ininteligibilă și întrece chiar și ființa „prin vârstă, rang și putere” (509b). Pe drumul adevărului, Socrate îl îndeamnă pe Glaucon, interlocutorul său, să nu urmărească argumentele dialecticii, ci *cântecul ei* (532a), căci „nomul” (gr. *nomos*) gândirii, nu logica sa, este cea mai bună călăuză către adevăr.

Ce să fie acest „nom” (gr. *nomos*) ciudat al dialecticii, dacă nu ecoul unui mit? În limbajul grecului de rând, nomul desemna un imn și o invocație totodată, cântat spre vreunul dintre zei, la citeră sau flaut. Se spunea că Apollo însuși a inventat nomul, pe când ucidea balaurul de la Delphi, preluând sub stăpânirea sa cel mai celebru oracol al grecilor. Tot prin nom, el a fost purificat de acest păcat de legenda Chrysothemis, pe care se spune că și azi o putem vedea pe cer, sub forma constelației Fecioarei. La fiecare patru ani, în cadrul ceremoniilor Pythice, artiști din toată Grecia cântau la flaut și la liră nomi ce aminteau de uciderea lui Python și

retrăiau astfel mitul prin muzică în concursuri similare cu primele concursuri teatrale. Deși aceste cântece erau cel mai adesea asociate cu Apollo, există și nomi pentru Atena, Zeus ori Ares, ajungându-se astfel ca acest cuvânt să desemneze, odată cu trecerea timpului, orice melodie ritualică de invocare și mulțumire către zei, a cărei formă era oarecum standardizată.

Faptul că Platon vorbește despre „nomul dialecticii” nu e deloc întâmplător, dar poate nici voit. E o alunecare de condei, o metaforă, un punct de fugă ce trădează o aplecare către lume cu rădăcini în timpuri imemorabile. Mai mult decât o figură de stil, ea e un glas ce ne șoptește fără zarvă că nici un efort uman nu e temeinic și n-are șanse de izbândă, dacă zeii n-uș de față. În chiar esența dialecticii, adică în esența cercetării raționale, se profilează o invocare ce aduce aminte de Apollo și de Dionysos, de zeul lirei și de zeul flautului, chemați în cel mai dificil punct al căutării adevărului să ne ghideze către limita înțelegerii, la sursa inteligibilității, acolo unde noi-mele cad în tăcere și unde tăcerea semnifică acel mister pe care câte-un poet-filosof, precum Lucian Blaga la noi, l-a prins atât de bine în discurs.

În această tăcere întru mister se profilează, ca prin ghicitoră, imaginea lui Python, fiu al Pământului, care din adâncurile întunecate ale centrului lumii governa gândurile muritorilor prin oracole. Doar oare binele nu e gândit de Platon tot în centrul lumii ideilor, la originea gândurilor noastre? Binele e Apollo însuși, zeu al soarelui, care oferă vizibilitate și inteligibilitate enigmelor minții noastre, care se înstăpânește prinuciderea balaurului pe oracolul delfic. Pentru a ajunge la această idee supremă, orice gânditor trebuie să urmeze melodia filosofiei – „nomului dialecticii” – și să retrăiască, împreună cu aezii și închinătorii de imnuri, episodul mitic originar prin care Apollo și-a instituit domnia pe Pământ. În inima fiecărui act de înțelegere, în miezul fiecărei cercetări se prefigurează această „crimă sacră” prin care trăirea și emoția este jertfită pe altarul rațiunii.

Ce ne spune mitul din spatele textului platonice și că pe drumul dialecticii nu se călătorește cu mintea, din argument în argument, ci cu urechea aplecată spre ritmul și armonia gândirii. Adevărul este o vibrație sonoră, un acord în sens muzical, care răsună la întâlnirea gândului cu lumea, în prezența celor

doi zei și prin instrumentele consacrate lor. El e mai degrabă invocat, nu cercetat. Citera sau lira cu care Apollo dă gândurile senine, flautul dublu cu care Dionysos cheamă beția simțurilor, la acestea cântă filosofii.

Cel care urmează cântecul dialecticii nu e însă muzician, ci un fel de „lăutar al adevărului”. El cântă „după ureche” o arie pe care zeii înșiși au compus-o în timpuri mitologice, la începutul lumii. Să ne amintim de ascultarea pitagoreilor, de logosul lui Heraclit și de cuvintele zeiței adevărului către Parmenide: *urechea, nu ochiul este organul cunoașterii prin excelență*. Fără note și portativ, filosoful vrea să prindă adevărul în interpretare, numind acest efort dialectică.

Pe fond, filosofii au avut mereu dreptate zicând că fiecare înțelegere e, în fapt, interpretare. Dar au greșit adesea – și au greșit amarnic – prin sensul dat actului în cauză. Căci cea despre care vorbim aici nu e hermeneutică, ci muzicală. Gândirea-i un concert pentru cvartet de coarde sau de suflători, cântat de sufletul nostru chiar în fața zeilor. Intelectul și imaginația, rațiunea și simțirea, aceștia sunt interpreții fiecărui gând, fiecărei noime, fiecărui adevăr. Este concertul lor, iar zeii ne judecă interpretările, nu după sofismele și greșelile de logică, ci după acordurile ratate, după tonurile false ale vocii noastre interioare, după aritmiile auzite și după sincopele ritmice ratate. Dincolo de logică și la fundamentul oricărei logici discursive, gândirea filosofică nu e nimic altceva decât *muzică pe viu*, interpretare în cinstea zeiței adevărului.

Acesta este mitul ce se ascunde în una dintre cele mai aride idei din toate timpurile. Fiecare mare filosof a cântat această partitură după propria-i pricepere și la propriul instrument. De la Platon la Kant, de la Hegel la Marx și de la Schelling la Adorno, toate cercetările dialectice nu sunt nimic altceva decât interpretări ale unei unice melodii, transpoziții nesfârșite ale aceleiași piese. Nu contează că interpretarea lui Platon e mai visătoare, ca un cântec la lira pe o plajă liniștită și cea kantiană are ritm dictat de metronom. Nu contează că Hegel sună metalic și Marx are ceva influențe post-industriale. Tot ce contează e că istoria dialecticii e ecoul unui mit, scris de Platon fără vrerea lui, îmboldit de scribul zeilor să accepte că, în chiar inima rațiunii, sălășluiește netemeiul ei.